ACTA UNIVERSITATIS LODZIENSIS
FOLIA OECONOMICA 155, 2001

Mirosław Zajdel *

PRZEMIANY STRUKTURALNE GOSPODARKI WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO W LATACH DZIEWIĘĆDZIESIĄTYCH

1. WPROWADZENIE

Przedmiotem niniejszego opracowania jest prezentacja zmian strukturalnych gospodarki województwa łódzkiego w latach dziewięćdziesiątych. Rozważania ograniczono do trzech przekrojów: układu rodzajowego (zatrudnienia i produkcji sprzedanej), trójsektorowego oraz własnościowego. Dostosowania strukturalne do warunków rynkowych rozumiane są tu dość szeroko, obejmując zarówno zmiany struktur gospodarczych, jak i trwałe zmiany o charakterze instytucjonalnym. Przedstawione zostaną zatem niektóre społeczno-ekonomiczne aspekty zachodzących procesów restrukturyzacyjnych w badanym województwie. Mamy nadzieję, że przyczyni się to do pełniejszego zrozumienia problemów (silnych, słabych stron, szans oraz zagrożeń), które tu występują.

W artykule wykorzystano dane z roczników statystycznych i innych opracowań Wojewódzkiego Urzędu Statystycznego w Łodzi oraz Wojewódzkiego Urzędu Pracy, a także GUS w Warszawie. Prezentacja omawianych przekształceń gospodarki łódzkiej obejmuje głównie lata 1990–1997. Należy przy tym zaznaczyć, że proces przeobrażeń strukturalnych jest ze swej istoty zjawiskiem długotrwałym i nadal znajduje się w fazie kontynuacji. Szczególnie biorąc pod uwagę fakt, iż od 1.01.1999 r. zaczął obowiązywać w Polsce nowy podział terytorialny, wprowadzający w miejsce 49 dotychczasowych województw, 16 „nowych" samorządowych regionów administracyjnych[1]. Zatem zagadnienia poruszane w naszym opracowaniu wymagają rozwinięcia w dalszych pracach badawczych z tego zakresu.

* Mgr, asystent w Katedrze Polityki Ekonomicznej Uniwersytetu Łódzkiego.

[1] Ustawa z dnia 24.07.1998 r. o wprowadzeniu zasadniczego trójstopniowego podziału terytorialnego państwa, Dz. U. 1998, nr 96, art. 1 i 2.

2. POJĘCIE I RODZAJE POLITYKI STRUKTURALNEJ

Przejście od gospodarki nakazowo-rozdzielczej do rynkowej wywołuje wiele zmian o charakterze systemowym, jak i strukturalnym. Najważniejsza w procesie zmian strukturalnych w Polsce winna stać się restrukturyzacja i modernizacja gospodarki narodowej. Zmierzając zatem do zdefiniowania pojęcia struktury, najogólniej można przyjąć, iż jest to „układ i wzajemne relacje elementów (części) stanowiących całość"[2]. Oddziaływanie na strukturę gospodarczą należy do tych kierunków polityki ekonomicznej, które nabierają obecnie coraz większego znaczenia. Jednakże omawiane zagadnienie nie jest jednoznacznie definiowane w literaturze przedmiotu. Często owe definicje dostosowane są do potrzeb, którym winny służyć. Tym niemniej godne uwagi jest stanowisko B. Winiarskiego, według którego „polityka strukturalna jako część składowa ogólnej polityki społeczno-gospodarczej państwa podejmuje wszystkie jego oddziaływania na kierunki i dynamikę przekształceń struktury społeczno-gospodarczej kraju"[3]. Z kolei A. Karpiński twierdzi, iż polityka strukturalna obejmuje całokształt środków i narzędzi ekonomicznych oraz preferencji, stosowanych do kształtowania struktury produkcji, struktury jej rozmieszczenia terytorialnego i struktury obrotów z zagranicą[4]. Godne uwagi jest także stanowisko Z. Mikołajewicza, według którego omawiany termin oznacza „całokształt środków i instrumentów ekonomicznych, prawnych, organizacyjnych i innych, wyrażających określone preferencje podmiotu gospodarczego i stosowanych w procesie kształtowania pożądanej przezeń struktury gospodarki"[5].

Do podstawowych celów polityki strukturalnej należy[6]:

– dążenie do poprawy efektywności ekonomicznej gospodarki i ukształtowania określonej struktury produkcji oraz zdolności produkcyjnych przez szybsze przemieszczanie zasobów gospodarki z dziedzin o niskiej efektywności do tych, w których działalność jest wysoce dochodowa;

– przyspieszenie wzrostu gospodarczego i przeciwdziałanie bezrobociu;

– dążenie do modernizacji gospodarki i przemysłu przez szybszy rozwój tych dziedzin działalności, które pełnią rolę nośników współczesnego postępu technicznego, technologicznego i organizacyjnego;

---

[2] *Słownik wyrazów obcych*, PWN, Warszawa 1980, s. 706.

[3] B. Winiarski, *Polityka strukturalna i jej uwarunkowania*, [w:] *Polityka ekonomiczna*, AE im. Oskara Langego we Wrocławiu, „Prace Naukowe" 1991, nr 570, s. 7.

[4] A. Karpiński, *Zakres interwencji państwa we współczesnych gospodarkach rynkowych*, Ossolineum, Wrocław–Warszawa–Kraków 1992, s. 154.

[5] Z. Mikołajewicz, *Procesy restrukturyzacji przemysłu w regionach*, Uniwesytet Opolski, „Studia i Monografie", Opole 1995, nr 222, s. 13.

[6] Por. M. Klamut, *Wzrost gospodarczy w procesie transformacji*, [w:] *Procesy transformacji w krajach postkomunistycznych; ocena, kierunki dalszych działań*, red. B. Winiarski, K. Wilk, „Materiały Konferencyjne", AE, Wrocław 1995, PN 704, s. 47–48.

– zwiększanie konkurencyjności rodzimych wyrobów i usług na rynkach światowych oraz wzmocnienie proeksportowej orientacji gospodarki;

– wykorzystanie procesu zmian strukturalnych do ograniczania wpływu barier surowcowych, energetycznych, demograficznych, chłonności danego rynku oraz innych, które występują w procesie rozwoju ekonomicznego.

Polityka przekształceń strukturalnych odnosi się na ogół do trzech układów strukturalnych – rodzajowego, własnościowego i przestrzennego. Polityka ta dotyczy nie tylko gospodarki narodowej jako całości, ale często rozpatrywana jest również w ujęciu węższym, m. in. w odniesieniu do poszczególnych sektorów i dziedzin gospodarczych (np. polityka przemysłowa), czynników wzrostu (polityka zatrudnienia), czy też danych regionów (polityka regionalna)[7].

Warto wspomnieć, iż polityka strukturalna przybiera różne formy[8]. Odpowiednie instytucje rządowe, pozarządowe mogą stymulować zmiany, czyli kreować politykę dostosowawczą, akcentując potrzebę rozwoju nowych, dynamicznie rozwijających się dziedzin gospodarki. Z drugiej strony mogą również hamować upadek niektórych dziedzin (np. ze względów społecznych, „osłonowych", protekcyjnych, itd.) oraz ograniczać swobodną wymianę międzynarodową. Czasem chroni się w ten sposób miejsca pracy, m. in. w rolnictwie, górnictwie, hutnictwie, przemyśle lekkim. Czyli dotyczy to dziedzin, na których towary i usługi maleje popyt, lub które nie są w stanie sprostać konkurencji zagranicznej i przez to nie dają oczekiwanych zysków. Zatem chodzi tu również o ograniczanie bezrobocia i łagodzenie jego skutków.

Następnym często omawianym typem dostosowań jest polityka zapobiegawcza, opierająca się na mechanizmie rynkowym i polegająca głównie na popieraniu przedsiębiorczości i inicjatywy prywatnej. Rząd na ogół nie podejmuje wtedy działań bezpośrednio związanych z przekształceniami strukturalnymi zakładając, że najlepszym ich regulatorem jest rynek. Instytucje rządowe oraz pozarządowe zajmują się usuwaniem ograniczeń hamujących jego sprawne funkcjonowanie i prowadzących do praktyk monopolistycznych.

Wyróżnia się także antycypacyjną politykę strukturalną, która polega na ułatwianiu przedsiębiorstwom dostosowywanie się do nowych warunków gospodarczych w przyszłości. Ma ona na celu pobudzanie przesunięć zasobów kapitału i pracy do gałęzi „wzrostowych" (tzn. „lokomotyw rozwoju"), na ogół są to gałęzie wysokiej techniki (*high tech*).

Przyjmuje się również, iż najbardziej dojrzałą formą polityki strukturalnej jest restrukturyzacja. W literaturze anglojęzycznej jest ona określana terminem „*restructuring*" – tzn. przebudowa struktury. Przy tym ogólnie rozumie się

[7] J. Kotowicz, *Interwencjonizm państwa w procesie przemian strukturalnych. Polityka przemysłowa*, „Gospodarka Narodowa" 1992, nr 4, s. 34.

[8] *Polityka ekonomiczna*, red. B. Winiarski, wyd. 2, Wyd. AE, Wrocław 1994, s. 184–185.

przez to przemiany dokonujące się bądź jakie winny się dokonać w różnych dziedzinach życia społeczno-gospodarczego[9]. Jest to zatem m. in. wysoce złożony, wielowymiarowy proces przekształcania struktur regionalnych, w znacznej mierze pod wpływem świadomie ukierunkowanych działań podmiotów gospodarczych i administracyjnych[10].

Zatem proces restrukturyzacji w nowoczesnym znaczeniu jest wynikiem świadomej i zamierzonej działalności państwa za pomocą wykształconych mechanizmów ekonomicznych, zmierzających do przyspieszenia procesu przemieszczania zasobów gospodarki z gałęzi przestarzałych, nierentownych i nie będących w stanie sprostać wymogom konkurencji międzynarodowej do gałęzi nowoczesnych, wysoce rentownych oraz konkurencyjnych. Istotą restrukturyzacji w takim znaczeniu są świadome przekształcenia w rozmiarach oraz proporcjach produkcji, metodach wytwarzania, układach własnościowych, systemach zarządzania, a także rozmieszczeniu przestrzennym czynników produkcji[11]. Dlatego też do procesów restrukturyzacji zalicza się takie zmiany strukturalne, które spełniają trzy kryteria: 1) mają świadomy charakter, 2) realizowane są według określonego programu, 3) przeprowadzane są zgodnie z przewidzianymi mechanizmami i środkami ekonomicznymi.

Z tych względów można odróżniać proces restrukturyzacji, w tym rozumieniu, od pojęcia zmian strukturalnych. Różnice między tymi pojęciami sprowadzają się głównie do roli czynnika świadomości w procesie zmian. Przemiany struktury utożsamiane są z reguły ze stanem *ex post*. Natomiast przez restrukturyzację należy rozumieć głównie przekształcenia zamierzone świadomie, czyli zaprogramowane *ex ante*. Chodzi tu o dynamiczny proces przebudowy danej struktury, jej poszczególnych ogniw i występujących między nimi powiązań[12]. Poza tym należy stwierdzić, iż nie powinno się odrębnie traktować przekształceń strukturalnych w skali makro, mezzo i mikro, ponieważ są one ze sobą ściśle powiązane. Przy tym praktyka wskazuje, iż aktywna polityka ekonomiczna państwa może stymulować, przyspieszać i uzupełniać procesy przemian strukturalnych w gospodarce.

---

[9] Por. H. Mortimer-Szymczak, *Restrukturyzacja a rynek pracy*, [w:] *Społeczne skutki restrukturyzacji przemysłu*, red. I. Lipowicz, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 1994, s. 18.

[10] Zob. Z. Zajda, *Główne opcje restrukturyzacyjne w regionie w okresie transformacji systemowej*, [w:] *Restrukturyzacja starych okręgów przemysłowych – doświadczenia zachodnie a sytuacja w Polsce*, CUP, Friedrich Ebert Stiftung, Urząd Wojewódzki w Łodzi, Warszawa 1991, s. 17.

[11] Zob. A. Karpiński, *Restrukturyzacja gospodarki w Polsce i na świecie*, PWE, Warszawa 1986, s. 20–22.

[12] Por. W. Jakóbik, *Restrukturyzacja przemysłu w okresie transformacji*, Friedrich Ebert Stiftung, Warszawa 1993, s. 10 oraz zob. także *Zmiany strukturalne. Gospodarka i społeczeństwo*, red. W. Jakóbik, ISP PAN, Fundacja im. Friedricha Eberta, Warszawa 1995.

3. UWARUNKOWANIA I KIERUNKI RESTRUKTURYZACJI GOSPODARCZEJ WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO

Województwo łódzkie w badanym okresie nosi cechy złożonej struktury osadniczej, opartej na układzie monocentrycznym. Oznacza to, że mamy do czynienia z jednym obszarem centralnym (tzw. rdzeniem – Łódź), wokół którego powstają obszary zurbanizowane, najczęściej w układach pasmowych, tworząc zwartą aglomerację miejską. Łódź jest zatem jądrem funkcjonalnym omawianego regionu[13]. Na potrzeby tego artykułu przyjmujemy założenie o administracyjno-gospodarczym charakterze regionu, utożsamiając go *de facto* z pojęciem województwa. Łódzkie będąc od 1975 r. najmniejszym regionem administracyjnym w Polsce (ok. 0,5% powierzchni kraju), koncentruje jednak 2,9% mieszkańców (93% ludności województwa stanowi ludność miejska), ok.3% pracujących oraz 2,8% bezrobotnych (dane za 1997 r.)[14]. Przy tym Łódź zajmuje ok. 20% powierzchni województwa (w granicach terytorialnych sprzed 1.01.1999 r.). Omawiane województwo stanowiąc główne ogniwo Makroregionu Środkowego, ze względu na wysoki stopień koncentracji ludności, potencjału społeczno-gospodarczego i naukowo-kulturalnego oraz infrastruktury technicznej, rozwinęło się jako układ o dominujących związkach przemysłowo-usługowych. Ponadto można zauważyć, iż od 1999 r. województwo łódzkie zajmuje ponad 18 tys. km^2 (5,8% powierzchni kraju), co daje mu na nowej mapie administracyjnej Polski, dziewiąte miejsce pod względem obszaru.

W ramach zachodzących przemian systemowych w Polsce, województwo łódzkie wymaga kompleksowych zmian strukturalnych w gospodarce w celu podwyższenia jej efektywności i przystosowania do nowych warunków rynkowych. Łódzkie w badanym okresie (1990–1997) to w dużej mierze tradycyjne województwo przemysłowe o monokulturowym charakterze gospodarki. Zapoczątkowany w 1990 r. proces polskiej transformacji systemowej ma istotny wpływ na kondycję ekonomiczną tegoż regionu administracyjnego. Łączy się on ze zmianą funkcjonowania jego gospodarki i wprowadzaniem zasad wolnego rynku. Miało miejsce otwarcie polskiej gospodarki na konkurencję zagraniczną, nastąpiła liberalizacja cen oraz wprowadzono restrykcyjną politykę pieniężną, fiskalną i dochodową. To wywołało pewne oznaki recesyjne. Czynnikiem wzmagającym ten stan rzeczy było załamanie się wymiany z krajami byłej RWPG (w tym z dawnym ZSRR). Przedsiębiorstwa państwowe, mając nie dostosowaną do warunków rynkowych wielkość i strukturę produkcji oraz aparatu produkcyjnego, nie były w stanie przeprowadzić szybko programu dostosowawczego. Skutkiem tych czynników

[13] Por. A. Wolaniuk, *Funkcje metropolitalne Łodzi i ich rola w organizacji przestrzennej*, ŁTN, Łódź 1997, nr 25, s. 184.

[14] *Województwo łódzkie 1998*, US, Łódź 1998, s. 1.

był duży spadek produkcji, zatrudnienia oraz płac realnych, a także rosnący poziom bezrobocia. Szczególnie województwo łódzkie okazało potrzebę zmian strukturalnych w gospodarce ze względu na[15]:

1) specyficzną strukturę gałęziowo-branżową przemysłu łódzkiego,

2) wyższy od przeciętnej w kraju udział eksportu do krajów byłego RWPG w ogólnej wielkości produkcji (w woj. łódzkim 13,7%, w kraju 5,5% w 1989 r.),

3) wyższy od średniej krajowej stopień dekapitalizacji aparatu produkcyjnego,

4) wysoką stopę bezrobocia w regionie łódzkim (notowaną od stycznia 1990 r.),

5) niższy od krajowego poziom płacy przeciętnej (np. w łódzkim przemyśle niższy o ok. 13,6% w stosunku do średniej krajowej).

W świetle wymienionych uwarunkowań procesu transformacji gospodarki województwa łódzkiego należy stwierdzić, iż wymaga ona dalszej restrukturyzacji dostosowawczej. Główną rolę odgrywał tutaj tradycyjnie przemysł (szczególnie przemysł lekki). Obecnie jego rola ulega ewolucji. Tym niemniej można sądzić, iż w warunkach tegoż województwa i samej Łodzi (nawet uwzględniając kwestię reformy terytorialnej kraju) przemysł będzie jeszcze długo stanowić tu dominujący czynnik regionotwórczy. Z drugiej zaś strony nadal dąży się do dywersyfikacji bazy ekonomicznej rozpatrywanego obszaru.

Warto nadmienić również, iż 1.10.1992 r. została powołana decyzją KERM Polska Agencja Rozwoju Regionalnego oraz utworzono urząd pełnomocnika rządu ds. restrukturyzacji województwa łódzkiego. Natomiast w 1993 r. w Urzędzie Wojewódzkim w Łodzi opracowano *Program restrukturyzacji regionu łódzkiego*[16]. Głównymi celami tego całościowego opracowania są:

1) wzrost poziomu aktywności gospodarczej i zmiana jej struktury,

2) restrukturyzacja istniejących przedsiębiorstw państwowych (w szerokim tego słowa ujęciu, tj. majątkowym, finansowym, produktowym, organizacyjno-technologicznym oraz przekształceń własnościowych),

3) aktywizacja zasobów istniejącego rynku pracy oraz przebudowa tego rynku w celu jego uelastycznienia,

4) wzrost stopnia czystości i ochrony środowiska naturalnego.

W 1995 r. przygotowano zaś *Ocenę realizacji programu restrukturyzacji regionu łódzkiego*[17]. Zgodnie z nią pozytywnie należałoby ocenić dokonania

---

[15] B. Grabowski, S. Krajewski, W. Mielczarek, *Koncepcja restrukturyzacji gospodarczej regionu łódzkiego*, [w:] *Studium wiedzy o regionie łódzkim. Wybrane problemy*, red. A. Matczak, ŁTN, Łódź 1994, s. 42–43.

[16] Zob. *Program restrukturyzacji regionu łódzkiego*, Biuro ds. Restrukturyzacji Urzędu Wojewódzkiego w Łodzi, Łódź, 25 czerwca 1993.

[17] *Ocena realizacji programu restrukturyzacji regionu łódzkiego*, przygotowana dla Biura ds. Restrukturyzacji Regionu Łódzkiego przez zespół w składzie: T. Janusz, A. Jewtuchowicz, S. Rudolf, D. Stos, Łódź, grudzień 1995, s. 43–44.

w zakresie restrukturyzacji przedsiębiorstw państwowych oraz realizację polityki rynku pracy. Wspierane przez wojewodę łódzkiego wysiłki Wojewódzkiego Urzędu Pracy oraz służb zatrudnienia doprowadziły najpierw do zahamowania wzrostu bezrobocia, a od 1994 r. do systematycznego choć powolnego jego zmniejszania się. Spadek ten w okresie 1993–1995 o 20 tys. uznać można by za pewien sukces lokalnej polityki rynku pracy. Od 1993 r. notuje się również wzrost produkcji sprzedanej łódzkiego przemysłu, co może sprzyjać poprawie sytuacji ekonomicznej w woj. łódzkim. Natomiast zdaniem autorów opracowania krytycznie oceniono działania zmierzające do zintegrowania instytucji i organizacji do wspólnego działania na rzecz restrukturyzacji regionu łódzkiego. Stwierdzono, iż w zasadzie funkcji tej nie spełnia Rada Regionalna. Zgłoszono również zastrzeżenia co do filozofii omawianego programu, opartej w dużej mierze na założeniu tzw. ręcznego sterowania. Zatem pomimo generalnie pozytywnej jego oceny istnieje potrzeba aktualizacji i określenia w programie celów priorytetowych, przewidzianych do realizacji w pierwszej kolejności, wokół których należy koncentrować dane siły i środki.

Poza tym można zauważyć, iż zostały sporządzone analizy gałęziowe dla czterech podstawowych gałęzi w regionie, tzn. przemysłu lekkiego (opracowanie firmy Consservice Centre w Łodzi z grudnia 1991 r. dla 52 przedsiębiorstw), chemicznego (program Instytutu Ekonomiki Przemysłu Chemicznego w Warszawie z grudnia 1991 r. dla 17 przedsiębiorstw), spożywczego (analiza Urzędu Wojewódzkiego w Łodzi z połowy 1992 r. dla 11 przedsiębiorstw), elektromaszynowego (opracowanie firmy Bipro-Bumar ze stycznia 1992 r. dla 22 przedsiębiorstw). Ponadto powstała analiza opracowana przez firmę Interconsultex z Warszawy pt. *Łódzka Bawełna* (I etap w 1992 r., drugi etap w 1993 r.) dla Agencji Rozwoju Przemysłu. Natomiast na zlecenie Stowarzyszenia Włókienników Polskich w Łodzi opracowano w 1993 r. dwuetapowy program dla przedsiębiorstw wełnianych, chcących dokonać restrukturyzacji grupowej. Wszystkie te programy przekazano do banków, aby były wykorzystywane w procesie oddłużeniowym przedsiębiorstw oraz dla ich restrukturyzacji finansowej[18].

Przy tym można stwierdzić, iż proces restrukturyzacji gospodarki województwa łódzkiego jest sprawą złożoną i dość skomplikowaną. Wypada również zaznaczyć, iż na zlecenie Zarządu Miasta Łodzi w 1992 r. zespół naukowców złożony z pracowników Uniwersytetu Łódzkiego przygotował program *Strategia rozwoju ekonomicznego Łodzi*[19]. Dokument ten prezentuje

[18] Por. W. Mielczarek, *Gałęziowe programy restrukturyzacji państwowego przemysłu województwa łódzkiego i ich wpływ na rynek pracy*, [w:] *Rynek pracy w makroregionie łódzkim*, red. S. Borkowska i P. Bohdziewicz, Wyd. UŁ, Łódź 1994, s. 212.

[19] Por. *Strategia rozwoju ekonomicznego miasta Łodzi*, opracowanie pod kierunkiem T. Markowskiego, Ośrodek Badawczo-Rozwojowy „Tergo", Łódź 1992.

wizję Łodzi jako miasta, które zrywa z monokulturowym charakterem gospodarki. Bardzo istotną częścią tego opracowania, przydatną dla naszych rozważań jest dokonana przez autorów analiza SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats)[20]. W jej wyniku sformułowano 30 celów perspektywicznych (15–20 lat) rozwoju Łodzi a pośrednio również województwa. Pogrupowano je na trzy części. Pierwsze dwa cele są związane z kompleksowym rozwojem miasta. Kolejne pięć celów wyraża te funkcje miasta, które mogą w przyszłości stać się jego „biegunami wzrostu". Trzecią grupę natomiast stanowią 23 cele, które wspierają jego rozwój. Omówionymi celami są:

1) utworzenie zrównoważonej i zróżnicowanej struktury działalności produkcyjnej i usługowej;

2) wzmocnienie i poszerzenie bazy dochodowej miasta;

3) stworzenie w Łodzi centrum mody na bazie istniejącego potencjału tekstylno-odzieżowego, wzorniczego i artystycznego;

4) wykorzystanie potencjału medycznego (ośrodki naukowe, szpitale i przychodnie specjalistyczne);

5) wzmocnienie funkcji krajowego i regionalnego ośrodka obsługi ekonomicznej, kulturalnej, naukowej (stolica regionu);

6) wzmocnienie i dalszy rozwój funkcji targowych miasta;

7) wzmocnienie i wykorzystanie roli Łodzi jako ośrodka naukowego i szkolnictwa wyższego;

8–30) pozostałe cele o znaczeniu wewnątrzregionalnym, które mogą w przyszłości stać się miastotwórczymi o charakterze krajowym, m. in.: przyspieszenie procesów zmian własnościowych w gospodarce łódzkiej, tworzenie uwarunkowań dla lokalnych inicjatyw gospodarczych, aktywne kształtowanie rynku pracy pod kątem celów restrukturyzacji regionu, stworzenie więzi i współpracy między sektorem publicznym i prywatnym, szczególnie w dziedzinie wspólnych przedsięwzięć inwestycyjnych, wykorzystanie centralnego położenia miasta Łodzi w skali kraju oraz bliskości Warszawy itp.

Wszystkie wymienione cele są ze sobą wzajemnie powiązane i współzależnie uwarunkowane. Przy tym można przypuszczać, iż proces restrukturyzacji będzie miał nadal istotny wpływ na funkcjonowanie miasta oraz województwa. Podobną sugestię zawiera opracowany w 1995 r. dla Zarządu Miasta Łodzi program *Strategia dla miasta*[21].

[20] Jest to analiza – silnych i słabych stron, szans oraz zagrożeń. Polega ona na całościowym opracowaniu tych punktów. Szersze informacje na temat tej metody znajdują się m. in. w publikacjach: P. Kotler, D. Haider, I. Rein, *Marketing Places, the Free Press*, New York 1993, s. 83–106; R. Dyson, *Strategic Planning: Models and Analythical Techniques*, Wiley Press, 1991.

[21] Zob. *Strategia dla miasta*, Urząd Miasta, Łódź 1995.

Z drugiej zaś strony w 1996 r. przygotowano dla wojewody łódzkiego *Program stymulacji rozwoju regionu łódzkiego*[22]. Zaleca się w nim m. in. większą koncentrację uwagi na całościowym rozwoju regionalnym zamiast na samym procesie restrukturyzacji. Zgodnie z tym opracowaniem sugestia ta wydaje się być uzasadniona przede wszystkim dlatego, iż w ten sposób realizowane przemiany bardziej odnoszą się do przyszłości niż do stanu aktualnego. Chodzi generalnie o to, aby kompleksowo stymulowany rozwój przez różnorodne instytucje rządowe i pozarządowe uczynił gospodarkę regionu konkurencyjną. Winna ona być bowiem zorientowana zarówno na zmieniające się potrzeby rynku krajowego, jak i na wymagania rynków zagranicznych. Natomiast w 1997 r. sporządzono opracowanie pt. *Łódź – Sam Środek Jutra. Strategia rozwoju regionu łódzkiego 1998–2002*[23], w ramach programu Phare-Rapid, zarządzanego przez Łódzką Agencję Rozwoju Regionalnego. Zawiera ono także sugestię, iż należy dążyć do stworzenia korzystnego otoczenia dla działalności gospodarczej w omawianym regionie.

W tym kontekście można zauważyć również, iż w maju 1997 r. Biuro ds. Restrukturyzacji Urzędu Wojewódzkiego w Łodzi opracowało *Strategię rozwoju Makroregionu Środkowego*. Zgodnie z tym dokumentem za strategiczne cele rozwoju Makroregionu Środkowego (w skład którego wchodzą województwa – łódzkie, piotrkowskie, płockie, sieradzkie i skierniewickie) syntetycznie uznano te czynniki, które generować będą rozwój tego obszaru. Zaliczono do nich przede wszystkim inwestycje i działania restrukturyzacyjne oraz promocyjne, które mają wprowadzić ten makroregion w wiek XXI, zarazem zmierzając do ograniczenia bezrobocia. Zakłada się zatem, iż na rzecz ożywienia gospodarczego istotny wpływ będą miały planowane inwestycje i przedsięwzięcia infrastrukturalne, takie m. in. jak[24]:

– budowa autostrad A–1, A–2, A–8 oraz modernizacja i budowa innych dróg ekspresowych i szybkiego ruchu, mostów, przejść przez miasta i obwodnic;
– uruchomienie lotniska w Łasku;
– modernizacja głównych linii PKP w omawianym makroregionie;
– zagospodarowanie Łódzkiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej;

[22] *Program stymulacji rozwoju regionu łódzkiego*, przygotowany dla Biura ds. Restrukturyzacji Urzędu Wojewódzkiego w Łodzi przez zespół w składzie: T. Janusz, A. Jewtuchowicz, S. Rudolf, D. Stos, Łódź, lipiec 1996, s. 2.

[23] *Łódź – sam środek jutra. Strategia rozwoju regionu łódzkiego 1998–2002*, opracowanie zespołowe pod kierunkiem A. Jewtuchowicz, w ramach programu Phare-Rapid, zarządzanego przez Łódzką Agencję Rozwoju Regionalnego S.A., Łódź 1997, s. 55.

[24] Por. *Strategia rozwoju Makroregionu Środkowego (Średniookresowy program zadań wymagających rozwiązania w województwie łódzkim, piotrkowskim, płockim, sieradzkim i skierniewickim)*, Urząd Wojewódzki w Łodzi, Biuro ds. Restrukturyzacji Regionu Łódzkiego, Łódź, maj 1997, s. 111–113.

– uruchomienie giełd handlu artykułami rolno-spożywczymi;
– umacnianie i rozwój ośrodków akademickich w Łodzi oraz innych miastach wojewódzkich makroregionu łódzkiego;
– promowania rozwoju turystyki w różnych formach w tym makroregionie;
– dokończenie budowy oczyszczalni ścieków dla ogólnej poprawy czystości rzek i sytuacji ekologicznej w Makroregionie Środkowym i centralnej Polsce.

Warto podkreślić, iż przedstawione zamierzenia mają być realizowane przy oparciu na zasobach ludzkich makroregionu łódzkiego, w tym na stosunkowo wysokich kwalifikacjach miejskiej siły roboczej oraz na nie wykorzystanym w pełni potencjale produkcyjnym przemysłu i budownictwa. Przewiduje się również lepsze wykorzystywanie własnych zasobów i predyspozycji rozwoju regionalnego, z umiarkowaną pomocą makroekonomicznego interwencjonizmu państwowego. Kwestia ta jest tym bardziej istotna, zważywszy na fakt, iż jak już wspomniano, od 1.01.1999 r. zaczął obowiązywać w Polsce nowy podział terytorialny kraju na 16 województw.

4. PRZEMIANY STRUKTURY ZATRUDNIENIA I PRODUKCJI SPRZEDANEJ W GOSPODARCE WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO

Na skutek przemian systemowych w Polsce dokonują się także przekształcenia strukturalne zatrudnienia i produkcji sprzedanej w gospodarce województwa łódzkiego. W końcu 1989 r. ogólna liczba pracujących[25] w Łódzkiem kształtowała się na poziomie 525,5 tys. osób. Przy tym okres transformacji ustrojowej przyniósł znaczne zmniejszenie tej liczby. Spadkowa tendencja występowała w latach 1990–1992. W 1993 r. nastąpił pewien wzrost liczby pracujących, zaś w 1994 r. odnotowano ponowny jej spadek. Dane dla 1995 i 1996 r. wskazują również na pewne jej zmniejszenie, zaś w 1997 r. zwiększyła się ona o 4,3% w stosunku do roku poprzedniego. W 1993 r. była ona o 12,2% niższa, w kolejnym roku o 17,9%, w 1995 r., o 20,1%, natomiast w 1996 r. o 21,5% niższa od poziomu z 1989 r., a w 1997 r. wyniosła ona 81,7% tegoż stanu. Jednocześnie omawiana dynamika wydaje się być mniej korzystna w przypadku analizowanego województwa niż w skali ogólnopolskiej. Wpłynęło to negatywnie na sytuację na łódzkim rynku pracy. Od stycznia 1990 r. notuje się tu bezrobocie, które w pewnym stopniu jest związane z procesami restrukturyzacji łódzkiej monokultury przemysłowej. Do 1992 r. miał miejsce dynamiczny wzrost

[25] Do kategorii pracujących zaliczono: osoby zatrudnione na podstawie stosunku pracy, właścicieli i współwłaścicieli oraz pracujących ich członków rodzin, agentów, osoby wykonujące pracę nakładczą i członków rolniczych spółdzielni produkcyjnych.

liczby bezrobotnych, najszybszy w 1990 r. Liczba ta wyniosła 47,6 tys. a stopa bezrobocia 8,5%. Przez dwa kolejne lata liczba bezrobotnych prawie się podwoiła, w 1993 r. wzrosła nieznacznie, a od roku 1994 zaczęła maleć. W 1997 r. ukształtowała się na poziomie ok. 51 tys. i była niższa o 34,4% od roku poprzedniego. Stopa bezrobocia w badanym województwie w 1996 r. wyniosła 16,2%, zaś w 1997 r., 11,2%[26]. Nadal jednak niezbędny jest tu interwencjonizm państwa w obrębie rynku pracy i to nie tylko przy pomocy wąsko rozumianej polityki rynku pracy, ale również poprzez aktywną politykę zatrudnienia, zintegrowaną z całokształtem polityki społeczno-gospodarczej.

Analizując przemiany w strukturze pracujących według form zatrudnienia, zauważamy, że w 1996 r. pełnozatrudnieni stanowili 76,1%, zaś wszyscy pracownicy najemni 82,4% ich ogółu. W 1997 r. analogiczne udziały kształtowały się odpowiednio: 75,2 i 81,2%. W omawianej strukturze istotną rolę odgrywają również pracodawcy i pracujący na rachunek własny. W 1996 r. ich udział wyniósł 17,3% w stosunku do ogółu pracujących (zob. tab. 1), natomiast w 1997 r. stanowił on 18,5% ogółu.

Tabela 1

Struktura pracujących w województwie łódzkim według form zatrudnienia w latach 1990–1997 (w%). Stan na 31 XII

Wyszczególnienie	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Zatrudnieni na podstawie stosunku pracy – pracownicy najemni	79,8	67,2	78,0	75,6	80,1	81,4	82,4	81,2
w tym: pełnozatrudnieni	72,5	62,1	73,0	70,6	74,9	75,9	76,1	75,2
niepełnozatrudnieni	7,3	5,1	5,0	5,0	5,2	5,5	6,3	6,0
Pracodawcy i pracujący na rachunek własny	18,6	32,0	21,3	23,7	19,4	17,9	17,3	18,5
w tym w rolnictwie indywidualnym	5,9	6,1	6,0	5,4	6,0	5,7	5,8	5,6
Osoby wykonujące pracę nakładczą	0,3	0,2	0,1	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1
Agenci	1,0	0,3	0,4	0,6	0,3	0,5	0,1	0,1
Członkowie rolniczych spółdzielni produkcyjnych	0,3	0,3	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1

Źródło: Opracowanie i obliczenia własne na podstawie *Rocznika statystycznego województwa łódzkiego*, US w Łodzi, wydania z lat 1991–1998 oraz *Rocznika statystycznego pracy 1997*, GUS, Warszawa 1997.

Może to w pewnym stopniu świadczyć o kontynuacji procesów prywatyzacyjnych i restrukturyzacyjnych w łódzkiej gospodarce. Odbywają się one

[26] *Analiza i ocena sytuacji na wojewódzkim rynku pracy w 1997 roku*, WUP, Łódź, marzec 1998, s. 2.

przy pomocy różnych instytucji o charakterze wspomagającym omawiane przemiany. Trudno jednoznacznie określić, w jakim stopniu działania te są zamierzone, a na ile stanowią wypadkową splotu różnych zdarzeń gospodarczych. Jednakże miał miejsce wzrost roli pracujących w sektorze prywatnym w łódzkiej gospodarce. Udział tego sektora w ogólnej liczbie pracujących w woj. łódzkim zwiększył się odpowiednio z 37,4% w 1989 r. i 40,5% w 1990 r. do 58,8% w 1996 r. oraz do ok. 63% w 1997 r.

Wystąpiło przy tym jej zróżnicowanie w poszczególnych dziedzinach gospodarki. Udział zatrudnienia w sektorze prywatnym, w wybranych sekcjach (klasyfikacja według EKD) w sektorze przedsiębiorstw, w końcu 1997 r. przedstawiał się następująco[27]: w działalności produkcyjnej 79,5%, budownictwie 85,6%, transporcie, składowaniu i łączności 29,4%, handlu i naprawach 89,7%, hotelach i restauracjach, 100%, obsłudze nieruchomości i firm 89,8%. Jednocześnie wystąpił spadek udziału i ogólnej liczby pracujących w sektorze publicznym.

Istotne zmiany notujemy także w trakcie analizy zatrudnienia według sekcji EKD. Największy spadek zatrudnienia w woj. łódzkim w latach 1993–1996 wystąpił w handlu i naprawach (o 31,5%), w budownictwie (o 22,4%), i w przemyśle (o ponad 9%). Było to przede wszystkim skutkiem regresu, jaki dotknął te dwie ostatnie sekcje, a zwłaszcza przemysł lekki we wcześniejszym okresie. W przypadku handlu zaś wydaje się, iż spadek zatrudnienia w tej dziedzinie był zwłaszcza wynikiem nasycenia rynku tą działalnością. Natomiast wzrost liczby pracujących zaobserwowano głównie w pośrednictwie finansowym (o 14,3%). W trzecim kwartale 1997 r. najwyższy udział w ogólnym zatrudnieniu odnotowano w sekcjach: działalność produkcyjna (31,6% ogółu), handel i naprawy (16,5%), zaś najniższy w rolnictwie, łowiectwie i leśnictwie (5,9%)[28].

Przechodząc do analizy trójsektorowej struktury zatrudnienia zauważamy, że wskazuje ona na kolejne przegrupowania. Przy ogólnej tendencji spadkowej liczby pracujących, największy spadek notują sektory I (rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo) i II (przemysł i budownictwo). Tak więc udział sektora rolniczego w stosunku do ogółu pracujących obniżył się z 6,4% w 1989 r. do 6,1% w 1997 r., zaś udział sektora przemysłowego spadł w analogicznym okresie z 51,8 do 41,1%. Jednocześnie miał miejsce wzrost liczby pracujących w sektorze III (usługowym), którego udział wzrósł z 41,8% w 1989 r. do 52,8% w 1997 r. (por. tab. 2). Tendencje te zatem odpowiadają teorii trzech sektorów w gospodarce[29].

[27] Obliczono na podstawie: *Wojewódzki biuletyn statystyczny 1997*, US w Łodzi, nr 12, s. 22–29.

[28] Obliczono na podstawie: *Pracujący w gospodarce narodowej w 1997 r.*, GUS, Warszawa 1997, s. 18–19.

[29] Zob. E. Kwiatkowski, *Sytuacja na rynku pracy w województwie łódzkim w latach 1990–1994*, [w:] *Bezrobocie regionalne w Polsce, w okresie transformacji*, Łódź 1995, s. 128–129.

Tabela 2

Struktura zatrudnienia według trzech sektorów gospodarki w województwie łódzkim w latach 1989–1997 (w %). Stan na 31.12.

Rok	Sektor I	Sektor II	Sektor III
1989	6,4	51,8	41,8
1990	6,7	48,3	45,0
1991	7,2	44,7	48,1
1992	7,8	42,6	49,6
1993	6,1	39,6	54,3
1994	6,1	41,6	52,3
1995	5,8	41,2	53,0
1996	6,0	41,1	52,9
1997	6,1	41,1	52,8

Źródło: Jak w tab. 1.

Odnotować należy także pozytywne zmiany w strukturze zatrudnienia według poziomu wykształcenia, które utrzymują się od 1980 r. Znajduje to odzwierciedlenie we wzroście udziału zatrudnionych z wykształceniem wyższym i średnim zawodowym, odpowiednio o 5% i 6,6%. Nastąpił równocześnie znaczny spadek udziału pracowników z wykształceniem podstawowym i niepełnym podstawowym, co spowodowało dalszy wzrost bezrobocia. W końcu 1992 r. udział pracowników z wykształceniem wyższym wynosił 14,8%, zaś z wykształceniem średnim zawodowym i ogólnokształcącym 34,7% ogółu zatrudnionych. Występujące zmiany ogólnie świadczą zatem o wzroście przeciętnego wykształcenia wśród pracujących i rosnącej roli inwestycji w kapitał ludzki. Dowodzić tego może również fakt, iż w 1997 r. spośród ogółu bezrobotnych w woj. łódzkim aż 44,2% stanowiły osoby z wykształceniem podstawowym i niepełnym, a tylko 3,1% to posiadający wyższe wykształcenie. Generalnie można więc stwierdzić, iż te prawidłowości są w znacznej mierze zgodne z pożądanymi i oczekiwanymi przemianami strukturalnymi w okresie transformacji systemowej.

Należałoby także zauważyć, iż tendencje gospodarcze występujące w okresie transformacji lat 1990–1997 w analizowanym województwie miały niejednorodny przebieg. Można by wyodrębnić dwa ich podokresy: regres (recesję) występujący w latach 1990–1992 oraz pewne ożywienie gospodarcze lat 1993–1997. Zwłaszcza w pierwszym podokresie pozycja łódzkiej gospodarki na tle kraju uległa osłabieniu. Przy tym jest ona znacznie uzależniona od funkcjonowania lokalnego przemysłu. Rola woj. łódzkiego w badanym okresie ulega jednak ewolucji, z regionu bowiem silnie uprzemysłowionego,

o monokulturowym charakterze, staje się w pewnej mierze województwem usługowym, które dywersyfikuje swoją bazę ekonomiczną. Tym niemniej w dużym stopniu opiera ono swą gospodarkę na gałęziach przetwórczych przemysłu. Ponad 1/3 wartości produkcji przemysłowej i połowa zatrudnienia przypada na przemysł lekki, drugie miejsce zajmuje przemysł spożywczy, a trzecie elektromaszynowy, następne zaś paliwowo-energetyczny oraz chemiczny (dane za 1993 r.). Te gałęzie przemysłu, określają zarazem funkcję krajową omawianego województwa (tab. 3). W 1997 r. wytwarzało się tu 24,5% krajowej produkcji tkanin i ponad 13% odzieży. Jednakże w latach 1989–1997 udział łódzkiej gospodarki w produkcji sprzedanej polskiego przemysłu spadł z 4,4 do 2,6%.

Tabela 3

Struktura zatrudnienia i produkcji sprzedanej w województwie łódzkim oraz w Polsce według gałęzi przemysłu, w latach 1989 i 1993

Gałęzie przemysłu	Udział w zatrudnieniu (%)				Udział w produkcji sprzedanej (%)			
	woj. łódzkie		Polska		woj. łódzkie		Polska	
	1989	1993	1989	1993	1989	193	1989	1993
Paliwowo-energetyczny	3,7	5,9	15,8	16,5	3,9	12,0	12,9	22,0
Elektromaszynowy	21,5	16,9	31,2	27,8	13,9	13,0	28,0	21,1
Chemiczny	6,5	8,2	6,6	7,3	8,5	10,8	8,8	9,1
Mineralny	1,3	1,8	4,9	5,7	0,7	1,7	4,1	4,1
Drzewno-papierniczy	2,2	2,6	5,1	6,7	1,6	2,5	4,8	5,6
Lekki	56,1	52,4	15,2	14,3	51,3	35,8	11,6	7,1
Spożywczy	5,4	9,3	9,8	14,5	17,2	21,3	19,1	21,9
Pozostałe gałęzie	3,3	2,9	11,4	7,2	2,9	2,9	10,7	9,1
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródło: Jak w tab. 1.

Analizując strukturę zatrudnienia i przychodów z działalności produkcyjnej w woj. łódzkim w 1997 r. stwierdzono, iż w trzech działach EKD: produkcji tkanin, odzieży i futrzarstwie oraz obróbce skóry i produkcji wyrobów ze skóry było zaangażowanych ok. 58 tys. osób, co stanowiło 31,6% przeciętnego zatrudnienia w całym sektorze przedsiębiorstw, 50,3% w samym przemyśle i 54,5% zatrudnienia w całej działalności produkcyjnej. Wymienione przemysły dawały 30,5% przychodów ze sprzedaży wyrobów i usług całego przemysłu województwa i 36,5% przychodów z działalności produkcyjnej. Udziały poszczególnych działów w osiąganych przychodach z działalości produkcyjnej i przeciętnym zatrudnieniu w latach 1994–1997 zawiera tab. 4.

Tabela 4

Udział działów produkcyjnych w przeciętnym zatrudnieniu i w przychodach z działalności produkcyjnej[a] w województwie łódzkim w latach 1994–1997 (w %)

Działalność produkcyjna (sekcja D)	1994		1997	
	przeciętne zatrudnienie	przychody	przeciętne zatrudnienie	przychody
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0
w tym:				
produkcja tkanin	31,3	24,5	27,8	22,9
produkcja odzieży oraz futrzarstwo	22,5	11,9	23,9	11,3
obróbka skóry i wyrobów ze skóry	3,0	2,2	2,8	2,3
produkcja artykułów spożywczych i napojów	10,2	26,9	10,4	18,1
produkcja maszyn i urządzeń	5,9	3,2	4,8	2,9
produkcja maszyn i aparatury elektrycznej	5,8	4,8	4,8	5,9
produkcja chemikaliów i wyrobów chemicznych	5,8	7,8	5,0	8,1

[a] Dotyczy przedsiębiorstw zatrudniających powyżej 5 osób.
Źródło: Jak w tab. 1.

Wspomniano już również, iż szczególnie w latach 1990–1992 miało miejsce pogorszenie się sytuacji gospodarczej w analizowanym województwie. W okresie 1990–1991 wystąpiły silne tendencje spadkowe produkcji przemysłowej ogółem. W 1990 r. produkcja ta spadła o ok. 35%, zaś w 1991 r. o ok. 20%. Natomiast w 1992 r. spadek ten wyniósł już tylko 0,8%. Generalnie jednak w latach 1989–1990 udział woj. łódzkiego w produkcji sprzedanej polskiego przemysłu obniżył się z 4,4 do 2,9%. Można także zauważyć, iż znacznie silniejsze niż w całym łódzkim przemyśle były spadkowe tendencje produkcji sprzedanej w przemyśle lekkim i elektromaszynowym (ponad 40% w 1990 r. i ponad 20% w 1991 r.). W ramach przemysłu lekkiego największy spadek produkcji miał miejsce w branży odzieżowej (o 52,1% w 1990 r. i o 44% w 1991 r.) oraz w przemyśle włókienniczym (o 43,3% i o 20,7% w analogicznych latach), co świadczy o ich dużej wrażliwości koniunkturalnej[30]. Tendencje te uległy odwróceniu w stosunku do przemysłu lekkiego w 1992 r. (wzrost produkcji o 8,5%), zaś w przypadku przemysłu ogółem oraz gałęzi elektromaszynowej dopiero w 1993 r. W 1995 r. wystąpił 2% spadek przychodów ze sprzedaży wyrobów i usług w stosunku do 1994 r. Natomiast w 1996 r. przychody te wzrosły

[30] Zob. W. Kwiatkowska, *Tendencje rozwojowe gospodarki województwa łódzkiego w latach 1990–1995*, „Przemysł Lekki" 1996, nr 2(61).

o 10% wobec stanu z 1995 r. W 1997 r. były one zaś wyższe o ok. 14% w porównaniu do roku poprzedniego.

Warto także podkreślić, iż eksport towarów do państw byłego ZSRR obniżył się drastycznie. Z drugiej strony nastąpił jego wzrost do krajów Wspólnoty Europejskiej. W wyniku tych dwu procesów dokonała się zasadnicza zmiana kierunków eksportu. I tak w 1997 r. podmioty gospodarcze zlokalizowane na terenie województwa łódzkiego eksportowały swoje wyroby w 70,1% do Unii Europejskiej. W tym na eksport do Niemiec przypadało 40,2% ogólnej wymiany handlowej. Drugie miejsce zajął eksport do Francji (5,8% ogółu), trzecie do Holandii (4,9%), a kolejne do Danii (4,2%) i Wielkiej Brytanii (3,4%). Natomiast eksport do krajów Europy Środkowo-Wschodniej wyniósł 20,5% ogółu. W tej grupie państw 6% ogólnego eksportu łódzkich przedsiębiorstw przypadło na obrót towarowy z Rosją, a 3,7% wyeksportowano na Litwę. Poza tym do krajów rozwijających się skierowano 5,3% ogólnego eksportu podmiotów gospodarczych omawianego województwa. Ponadto należałoby odnotować, iż ok. 47,6% w ogólnym eksporcie stanowiły wyroby przemysłu lekkiego, na drugim miejscu były produkty przemysłu chemicznego (ok. 9,4%) a kolejne miejsca zajęły odpowiednio: maszyny i urządzenia elektroenergetyczne (6,8%), produkty mleczarskie (3,2%), wyroby przemysłu elektronicznego (2,4%), obuwie z wyjątkiem gumowego (2,2%), meble i wyroby stolarskie[31].

Tak więc przedstawiona struktura eksportu (zarówno w aspekcie jego kierunków geograficznych, jak i odnośnie do jego przekroju rodzajowego) pośrednio informuje również o charakterze gospodarczym analizowanego województwa.

Należałoby także stwierdzić, iż w 1993 r. spośród rozpatrywanych 749 przedsiębiorstw w regionie ujemny wynik finansowy netto (tzn. stratę) odnotowało 365 (w tym 191 z sektora prywatnego), tj. 48,7% ich ogółu. Wśród 358 jednostek gospodarczych, które wykazały zysk, 64,2 % to firmy sektora prywatnego. Należy przypuszczać, iż w porównaniu z 1992 r. była to zbliżona sytuacja. Natomiast w 1997 r. spośród 860 przedsiębiorstw w woj. łódzkim ujemny wynik finansowy netto zanotowało 285 firm, tj. 33,1% ogółu. Wśród 570 podmiotów gospodarczych, które odnotowały zysk, 80,2% to przedsiębiorstwa sektora prywatnego[32]. Zatem miała miejsce pewna poprawa kondycji ekonomicznej sektora przedsiębiorstw oraz nastąpił wzrost efektywności prywatnej przedsiębiorczości. Jednakże niezbędne są dalsze przekształcenia organizacyjno-majątkowe (dywizjonalizacja) w podmiotach sektora publicznego (szczególnie w przemyśle lekkim). Te działania obok przyspieszenia procedur uwłaszczeniowych oraz prób stworzenia

[31] *Wojewódzki biuletyn statystyczny 1998*, US w Łodzi, nr 3, s. 100–101.

[32] *Wojewódzki biuletyn satystyczny 1997*, US w Łodzi, nr 12, s. 83.

agencji „mienia niechcianego" mogą mieć istotny wpływ na polepszenie ich kondycji ekonomicznej.

Generalnie można zatem odnotować pewne zmiany strukturalne w łódzkiej gospodarce. Jak już wspomniano, są one związane z procesem jej restrukturyzacji. Prowadzą do wzrostu znaczenia dziedzin bardziej nowoczesnych w stosunku do tych tradycyjnych. Proces ten jest jednak skomplikowany. Tak więc trudno jest jednoznacznie przewidywać zachowanie się gospodarki analizowanego województwa w przyszłości. Tym bardziej, iż, jak już wspomniano, został wprowadzony w 1999 r. nowy podział terytorialny kraju, zmieniający jego granice administracyjne.

5. PODSUMOWANIE

Proces restrukturyzacji gospodarki województwa łódzkiego jest sprawą otwartą. Ze względu na jego złożoność i wielowątkowość w opracowaniu zaprezentowane zostały jedynie niektóre uwarunkowania, zasady i główne kierunki zmian strukturalnych. Należy zaznaczyć, iż dla prawidłowego rozwoju omawianego województwa muszą być stworzone dogodne warunki kształtowania polityki strukturalnej i regionalnej w powiązaniu z polityką makroekonomiczną, przez stosowne lokalne instytucje. Jest to zatem proces długoterminowy. Z tych też powodów należałoby podkreślić, iż omawiane zagadnienia wymagają rozwinięcia w dalszych pracach badawczych z tego zakresu.

Mirosław Zajdel

STRUCTURAL TRANSFORMATIONS IN THE ECONOMY OF THE LODZ ADMINISTRATIVE PROVINCE IN THE 1990S

Transition from a centrally planned economy to a market economy generates many changes bothn of local and national character. The role of the Lodz Province tends to undergo a constant evolution within the systemic transformation taking place in Poland. The province needs structural changes in its economy in order to raise its effectiveness and adapt it to new market conditions. The present article is focussed on presentation of structural transformations in the local economy in the 1990s and discussion of different concepts concerning restructuring of this administrative province. There are identified main factors of transformations and analysed changes in the structure of employment and sales according to their types, in the structure of local economy according to sectors and ownership. Main characteristics of these transformations include relative stabilisation of industry in the province, on the one hand,

and growing role of services, on the other hand. Moreover, a rapid growth of employment in the private sector tok place. It should be noted that the analysed process of structural transformations is a long-term phenomenon by its very nature and it is continued all the more so as the new territorial division of Poland came into force as of January 1st 1999.